

## ΣΥΝΟΨΗ-ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Ημερίδα με τίτλο «*Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι και Διά Βίου Μάθηση: ευκαιρίες και προκλήσεις για την Ανώτατη Εκπαίδευση και τις δημόσιες βιβλιοθήκες*» (<https://oer2019.seab.gr/>, 15 Μαρτίου 2019, Πύργος Βιβλίων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος, ΚΠΠΣΝ), απαρτίστηκε από τρεις ενότητες με παρουσιάσεις και μία καταληκτική σύνοδο με στρογγυλό τραπέζι - συζήτηση.

Τις εργασίες της άνοιξαν με καλωσόρισμα ο Διευθυντής της ΕΒΕ και ο Πρόεδρος της Οργανωτικής Επιτροπής της εκδήλωσης, ενώ σύντομο χαιρετισμό απηύθυνε η Υφυπουργός Παιδείας, κα Μερóπη Τζούφη. Η Υπουργός υπογράμμισε, μεταξύ άλλων, τη **βούληση του ΥΠΠΕΘ να στηρίξει**, στο μέτρο των δυνατοτήτων του, **τις δράσεις των ελληνικών Βιβλιοθηκών και των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (ΑΕΙ)**, ειδικότερα εκείνες που άπτονται των κεντρικών θεμάτων της Ημερίδας.

Στην **πρώτη Ενότητα**, μετά από μια εισαγωγική ομιλία που έδωσε το στίγμα και τη θεματική της εκδήλωσης, ακολούθησαν δύο εισηγήσεις από ισάριθμους διακεκριμένους ομιλητές [εκπροσώπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης Πανεπιστημίων Ανοικτής και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευσης (EADTU) και του Open Education Consortium], οι οποίοι κατέθεσαν την εμπειρία τους από τον ευρωπαϊκό και διεθνή χώρο, κυρίως σε σχέση με τα ονομαζόμενα MOOCs (Massive Open On-line Courses) και τον ρόλο τους στη Διά Βίου Μάθηση (ΔΒΜ). Έγινε επίσης σύντομη παρέμβαση (μέσω skype) από στέλεχος της Ένωσης Ευρωπαϊκών Πανεπιστημίων (EUA), με παρουσίαση στοιχείων για τις σύγχρονες δράσεις ΔΒΜ στην Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ευρώπη.

Τα **κύρια συμπεράσματα** συνοψίζονται στα εξής:

- ✓ Η διάδοση της διά βίου εκπαίδευσης αποτελεί έναν από τους στόχους της Ευρωπαϊκής Επιτροπής αν και τα ευρωπαϊκά Πανεπιστήμια δεν έχουν λάβει ακόμα αρκετά από τα απαραίτητα για την εφαρμογή της μέτρα.
- ✓ Τα Ανοικτά Πανεπιστήμια είναι εκείνα που κυρίως προσφέρουν σε ενήλικες οργανωμένη διά βίου μάθηση.
- ✓ Η παροχή διά βίου εκπαίδευσης χρηματοδοτείται τουλάχιστον μερικώς από διαφορετικές πηγές σε σχέση με άλλα είδη εκπαίδευσης.
- ✓ Υπάρχει η ανάγκη για τη διασφάλιση της ποιότητας των προγραμμάτων διά βίου μάθησης σε ποσοστό μεγαλύτερο από το υφιστάμενο.
- ✓ Τα πανεπιστήμια έχουν αναλάβει εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες συμπράττοντας με κοινωνικούς και βιομηχανικούς εταίρους, για να υπογραμμίσουν την καινοτόμο επιστήμη και να προωθήσουν τη διεπιστημονική έρευνα. Η εκπαίδευση εξελίσσεται από μαθήματα σε προγράμματα και πιστωτικές μονάδες. Αλλάζει από τον εθνικό της χαρακτήρα σε έναν πιο παγκόσμιο. Εκτός από την αρχική εκπαίδευση προσφέρεται συνεχής και διά βίου εκπαίδευση, όχι μόνο στις παραδοσιακές αίθουσες διδασκαλίας αλλά και σε σύνθετη μορφή (blended learning) με τελική κατάληξη την Ανοικτή Εκπαίδευση.
- ✓ Τα MOOCs αποτελούν εκπαιδευτικές δομές για μεγάλα και αποκεντρωμένα ακροατήρια. Η μεγαλύτερη συμμετοχή παρατηρείται σε χώρες με υποστηρικτικές πολιτικές και δομές. Στην Ευρώπη, οι διαφορές στις γλώσσες, τις κουλτούρες και τις παιδαγωγικές προσεγγίσεις εμποδίζουν την ανάπτυξη και την υιοθέτηση των MOOCs από το σύνολο των ευρωπαϊκών κρατών. Οι επιχειρήσεις στην Ευρώπη αναγνωρίζουν τα MOOCs πρωτίστως ως εργαλείο ανάπτυξης και κατάρτισης ανθρώπινων πόρων. Η διά βίου μάθηση, η συνεχής εκπαίδευση και επαγγελματική ανάπτυξη δεν έχουν αναπτυχθεί επαρκώς σε πολλές περιοχές της ΕΕ και θα μπορούσαν να βοηθηθούν από τη χρήση MOOCs που συμπεριλαμβάνουν Ανοικτούς Εκπαιδευτικούς Πόρους.
- ✓ Η τεχνολογία έχει ωριμάσει και η χρήση της καθίσταται όλο και πιο εύκολη και κοινωνικά αποδεκτή, καθώς το Διαδίκτυο είναι ευρέως διαδεδομένο και άρα οι

περισσότεροι άνθρωποι διαθέτουν «υπολογιστές» και στοιχειώδεις γνώσεις χρήσης τους.

- ✓ Στα Πανεπιστήμια της Ευρώπης έχουν γίνει αλλαγές στους τρόπους παροχής της εκπαίδευσης. Οι τρεις συμπληρωματικοί εκπαιδευτικοί τομείς που αναδύονται είναι η συνδυασμένη και διαδικτυακή γενική εκπαίδευση, η μεικτή και διαδικτυακή διά βίου εκπαίδευση, και η εκπαίδευση χωρίς πτυχίο και ηλεκτρονική ανοικτή εκπαίδευση με MOOCs.

Η **δεύτερη Ενότητα**, με θέμα «*Βιβλιοθήκες, Ανοικτοί Εκπαιδευτικοί Πόροι και Διά Βίου Μάθηση*», περιελάμβανε τέσσερις παρουσιάσεις, στις οποίες αποτυπώθηκαν οι σύγχρονες θεωρίες και πολιτικές με τις κατευθυντήριες γραμμές για τις τρεις κύριες έννοιες του θέματος (ΑΕΠ, ΔΒΜ, Βιβλιοθήκες), καθώς και παραδείγματα με καλές πρακτικές εφαρμογής των εν λόγω διατυπωμένων αρχών σε δράσεις Ανοικτής Εκπαίδευσης/Επιστήμης και ΔΒΜ της Εθνικής Βιβλιοθήκης Ελλάδος, της εξ αποστάσεως Βιβλιοθήκης του ΕΑΠ, του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, καθώς και Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών στην Ευρώπη και διεθνώς.

**Συγκεκριλαιώνοντας** τις τέσσερις εισηγήσεις:

- ✓ Οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες (ΔΒ) και οι βιβλιοθηκονόμοι τους επωμίζονται την ευθύνη της ΔΒΜ για το σύνολο των χρηστών τους, παραδοσιακούς και νέους, τόσο ως εσωτερική τους υπόθεση, όσο και ως εξωστρεφή τους δράση. Μάλιστα, η παροχή Πληροφοριακής Παιδείας εκ μέρους τους συνιστά προϋπόθεση για τη ΔΒΜ.
- ✓ Η ΕΒΕ είναι ο εξ ορισμού συντονιστικός φορέας των ΔΒ, όσον αφορά τις δράσεις ψηφιοποίησης περιεχομένου (και δη προσφοράς περισσότερο ανοικτού ψηφιακού περιεχομένου) και ΔΒΜ.
- ✓ Η εξ αποστάσεως Βιβλιοθήκη του ΕΑΠ έχει αναλάβει ρόλο επικουρικό ως προς τους σκοπούς του ΕΑΠ (του κατεξοχήν φορέα ΔΒΜ), και διαμεσολαβητικό (συνδέοντας την κοινωνία με την Ακαδημαϊκή/Ερευνητική Κοινότητα) ως προς την παροχή καινοτόμων υπηρεσιών μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης στους χρήστες της.
- ✓ Η πρόκληση των καιρών συνίσταται στη διεύρυνση της συνεργασίας με τα υπόλοιπα ΑΕΙ-παρόχους τυπικής/συμβατικής εκπαίδευσης για την παραγωγή Ανοικτών Εκπαιδευτικών Πόρων (ΑΕΠ).
- ✓ Ο ΣΕΑΒ πρωτοστατεί στην εμπέδωση μιας κουλτούρας συμμετοχής (εμπλοκής στις διαδικασίες) στις Βιβλιοθήκες-μέλη του, με συντονισμένες δράσεις καλλιέργειας μιας κοινής κατανόησης για τη σημασία της Ανοικτής Πρόσβασης, διάδοση καλών παραδειγμάτων που αναδεικνύουν τα οφέλη της Ανοικτής Επιστήμης και ανάπτυξη συμμετοχικών πολιτικών/στρατηγικών Ανοικτής Επιστήμης (με αντιπροσωπευτική εκπροσώπηση όλων των εμπλεκόμενων εταίρων στα ΑΕΙ).
- ✓ Το σύνολο των συναφών δράσεων του ΣΕΑΒ αποδεικνύει πως Ανοικτή Επιστήμη (ερευνητικά επιστημονικά δεδομένα) και Ανοικτή Εκπαίδευση (ανοικτά εκπαιδευτικά/μαθησιακά αντικείμενα) μπορούν και πρέπει να συμπορεύονται για την επίτευξη των κοινών τους στόχων.
- ✓ Η διεθνής βιβλιογραφία και εμπειρία επιβεβαιώνει πως η εμπλοκή των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών στην υιοθέτηση Ανοικτών Εκπαιδευτικών Πόρων/Πρακτικών είναι καθοριστική για την ανάπτυξη, χρήση και βιωσιμότητα των ΑΕΠ στην Ανώτατη Εκπαίδευση.
- ✓ Οι Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες, αξιοποιώντας πόρους και πρακτικές Ανοικτής Εκπαίδευσης, μπορούν να συνεισφέρουν και στην κατάκτηση δεξιοτήτων Διά Βίου Μάθησης, και επομένως οι (ακαδημαϊκοί) βιβλιοθηκονόμοι παίζουν καταλυτικό ρόλο στην αποτελεσματική υιοθέτηση των ΑΕΠ, εφόσον οι χρήστες ΑΕΠ πρέπει να είναι εξοπλισμένοι με δεξιότητες Πληροφοριακής Παιδείας.

**Συνοπτικά**, αναδείχθηκε ο σημαίνων/πρωταγωνιστικός ρόλος των Βιβλιοθηκών, Δημόσιων (και Δημοτικών) και Ακαδημαϊκών, στα πεδία της Ανοικτής Εκπαίδευσης (Ανοικτών Εκπαιδευτικών Πόρων και Πρακτικών), της Ανοικτής Επιστήμης και της ΔΒΜ (Εκπαίδευσης Ενηλίκων, μη τυπικής και άτυπης μάθησης).

Στην **τρίτη Ενότητα** προβλήθηκαν συγκεκριμένες πρωτοβουλίες και δράσεις Ανοικτής Εκπαίδευσης και ΔΒΜ από τα ΑΕΙ και άλλους φορείς στην Ελλάδα, ειδικότερα δε δράσεις παραγωγής ΑΕΠ.

Συγκεκριμένα, οι δύο πρώτες εισηγήσεις αφορούσαν τις πλέον σημαντικές δράσεις Ανοικτής Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, δηλαδή: (α) Δράση/Αποθετήριο «Κάλλιπος», το έργο παραγωγής ακαδημαϊκών ηλεκτρονικών συγγραμμάτων και διάθεσής τους με ανοικτές άδειες Creative Commons (CC) και (β) τα Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα. Παρουσιάστηκε, επίσης, η δραστηριότητα του Πανεπιστημίου του Αιγαίου στο πεδίο της ΔΒΜ και της ηλεκτρονικής μάθησης (e-learning), καθώς και ο ρόλος των διασυνδεδεμένων δεδομένων και των Βιβλιοθηκών όσον αφορά τους ΑΕΠ (από το Ίδρυμα Ανοικτής Γνώσης).

Όλοι οι ομιλητές επικεντρώθηκαν στα πολλαπλά οφέλη των ΑΕΠ και πρότειναν να επεκταθούν οι μηχανισμοί παραγωγής, διανομής και συντήρησης ΑΕΠ. **Ειδικότερα, εστίασαν** στην ανάγκη υλοποίησης των παρακάτω δράσεων/πρωτοβουλιών:

- ✓ Επέκταση μηχανισμών παραγωγής, διανομής και συντήρησης ΑΕΠ.
- ✓ Μετάβαση από τους ΑΕΠ στις Ανοικτές Εκπαιδευτικές Πρακτικές.
- ✓ Ενίσχυση της ευαισθητοποίησης αναφορικά με τα πνευματικά δικαιώματα, ως αναπόσπαστο συστατικό της κουλτούρας των ΑΕΠ.
- ✓ Επαναχρησιμοποίηση ΑΕΠ σε διαφορετικά περιβάλλοντα στο πλαίσιο μιας στρατηγικής βιωσιμότητας.
- ✓ Κατηγοριοποίηση ΑΕΠ (κατά τύπο πόρου/θέση αποθήκευσης κοκ.).
- ✓ Σύγκλιση δομών τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης.
- ✓ Δεδομένης της ολοένα αυξανόμενης παραγωγής ΑΕΠ, περισσότερη έρευνα και ανάπτυξη μηχανισμών αναζήτησης/εύρεσης (searching/finding) και ενσωμάτωση/διασύνδεσης (integrating/interlinking) των εν λόγω πόρων, ώστε να διευκολύνεται η χρήση τους.

Τέλος, παρουσιάστηκε **συγκεκριμένη πρόταση ορθολογικής και βιώσιμης διαχείρισης της διαθέσιμης δημόσιας χρηματοδότησης για πρόσβαση στα ερευνητικά δεδομένα** (ηλεκτρονικές πηγές εκδοτών) **και στην ακαδημαϊκή βιβλιογραφία** (εμπορικά ακαδημαϊκά συγγράμματα), προς την κατεύθυνση της Ανοικτής Πρόσβασης και στις δύο ως άνω κατηγορίες πηγών γνώσης, με απώτερο στόχο την αλλαγή του υφιστάμενου μοντέλου σε εκείνα της Ανοικτής Εκπαίδευσης και Ανοικτής Επιστήμης.

Ορισμένα γενικά συμπεράσματα που προέκυψαν από το σύνολο των παρουσιάσεων και από τη συζήτηση κατά την τελευταία σύνοδο της Ημερίδας, συνοψίζονται παρακάτω.

### **ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ**

- ✓ Η **Ανοικτή Εκπαίδευση** αποτελεί όχι απλώς ένα βασικό ανθρώπινο δικαίωμα αλλά, υπό τις σημερινές συνθήκες, και ένα οικονομικό και κοινωνικό αγαθό, αναγκαίο για την οικονομική πρόοδο, την κοινωνική συνοχή και τη γενικότερη ευημερία, χωρίς αποκλεισμούς. Αυτό έχει διακηρυχθεί από πληθώρα μη κυβερνητικών οργανώσεων/οργανισμών (UNESCO, COL, OEC, ICDE, ...) αλλά, πλέον, και συστημικών φορέων (EC, EUA, EADTU, OECD, ...), καθώς και από τις κυβερνήσεις κρατών σε όλη την υφήλιο.
- ✓ Οι **στόχοι της Διά Βίου Μάθησης**, εκτεινόμενης σε όλα τα ηλικιακά επίπεδα, σε όλα τα περιβάλλοντα (οικία, εργασία, αναψυχή) και με όλους τους διαθέσιμους τρόπους (τυπικής, μη τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης), μπορούν να επιτευχθούν ευκολότερα με την αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών, αλλά και πρακτικών, μεθόδων και μέσων της Ανοικτής Εκπαίδευσης. Αυτό συμβαίνει, και λόγω της ακόλουθης παρατήρησης.
- ✓ Έχει καταγραφεί ότι οι μεγαλύτερης ηλικίας και λιγότερο καταρτισμένοι πολίτες έχουν μειωμένες ευκαιρίες αξιοποίησης προγραμμάτων Συνεχιζόμενης Εκπαίδευσης και Διά Βίου Μάθησης, σε σχέση με τους νεότερους ή/και περισσότερο καταρτισμένους ομολόγους τους, κυρίως εξαιτίας των ποικίλων φραγμών

(οικονομικών, τεχνολογικών, γεωγραφικών, κοινωνικών κοκ.) πρόσβασης σ' αυτά. Η **Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση** μπορεί να εξαλείψει πολλούς από τους εν λόγω φραγμούς.

- ✓ **Στην Ελλάδα** της κρίσης, με τους υψηλούς δείκτες ανεργίας και, ταυτόχρονα, την τεράστια αναντιστοιχία που καταγράφεται ανάμεσα στις κενές θέσεις εργασίας και τον αριθμό των ατόμων που αναζητούν εργασία, η Συνεχιζόμενη (επαν)Εκπαίδευση και ΔΒΜ καθίστανται ακόμα περισσότερο αναγκαίες.
- ✓ **Τα Ανοικτά Πανεπιστήμια** προσφέρουν, από συστάσεώς τους, προγράμματα εξ αποστάσεως, τυπικής αλλά και μη τυπικής εκπαίδευσης. Τα υπόλοιπα ΑΕΙ, αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες, έχουν αρχίσει να εφαρμόζουν υβριδικές εκπαιδευτικές πρακτικές (blended: διδασκαλία στην τάξη αλλά και εξ αποστάσεως), ενώ πολλά προσφέρουν ανοικτά μαθήματα και MOOCs. Οι ως άνω εκπαιδευτικές πρακτικές συντελούν στη γεφύρωση της απόστασης μεταξύ τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης και στην προώθηση της ΔΒΜ.
- ✓ Οι **ΑΕΠ (ανοικτά συγγράμματα και ανοικτά μαθήματα)** είναι βασικός πυλώνας της Ανοικτής Εκπαίδευσης και η διαθεσιμότητά τους κρίσιμος παράγοντας για την ανάπτυξη και επιτυχία προγραμμάτων εκπαίδευσης και πέραν της τυπικής. Είναι χαρακτηριστική η αναφορά πολλών ΚΕΔΙΒΙΜ ότι, για τα προγράμματα εκπαίδευσης που παρέχουν, χρησιμοποιούν ως εκπαιδευτικό υλικό σημειώσεις των εκπαιδευτών και ανοικτά ηλεκτρονικά συγγράμματα σε ποσοστό 100%.
- ✓ Λόγω της φύσης των ΑΕΠ (ελεύθερη/δωρεάν η προσφορά τους), **για τη δημιουργία τους απαιτείται χορηγία ή δημόσια χρηματοδότηση** (ο δημιουργός, πλέον της αποζημίωσης για τη δημιουργία ΑΕΠ, δεν δικαιούται να αποκομίσει ίδιον οικονομικό όφελος από την ανοικτή χρήση του πονήματός του). Επομένως, η Πολιτεία και τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα πρέπει: (α) να ενισχύσουν συστηματικά δράσεις δημιουργίας ΑΕΠ, (β) να θεσμοθετήσουν και άλλα κίνητρα για τους δημιουργούς/χρήστες τους, π.χ. για την εξέλιξή τους (κρίσεις/προαγωγές), εφόσον πρόκειται για δημόσιους λειτουργούς (καθηγητές/εκπαιδευτές).
- ✓ **Ειδικότερα για τα ακαδημαϊκά συγγράμματα**, το ποσό που διατίθεται σήμερα από την Πολιτεία για χορήγηση δωρεάν συγγραμμάτων στους προπτυχιακούς φοιτητές, μέσω της υπηρεσίας «Εύδοξος», θα μπορούσε να τύχει ορθολογικότερης διαχείρισης, με έναν επιμερισμό που να καλύπτει και τη δημιουργία ανοικτών ηλεκτρονικών συγγραμμάτων της υπηρεσίας «Κάλλιπος».
- ✓ Τα ΑΕΙ θα πρέπει να διατυπώσουν και να υιοθετήσουν μια **σαφή Ιδρυματική πολιτική**, γενικότερα **για την Ανοικτή Πρόσβαση** (σε εκπαιδευτικό υλικό και ερευνητικά δεδομένα)<sup>1</sup>.
- ✓ **Οι Βιβλιοθήκες, ειδικότερα δε οι Ακαδημαϊκές και οι Δημόσιες**, ως εκ του ρόλου τους, μπορούν και πρέπει να δράσουν ενεργά για την προώθηση τόσο της Ανοικτής Πρόσβασης, όσο και της παραγωγής και χρήσης ΑΕΠ. Ο Πληροφοριακός Γραμματισμός (Information Literacy) στην αναζήτηση των πηγών της γνώσης, χρήσιμος σε όλα τα στάδια και όλες τις μορφές της εκπαίδευσης, όμως πολύ περισσότερο στη συνεχιζόμενη, μη-τυπική και διά βίου εκπαίδευση, εμπίπτει απολύτως στα καθήκοντα των Βιβλιοθηκών και των στελεχών τους-βιβλιοθηκονόμων.

---

<sup>1</sup> Είναι ευτυχής συγκυρία ότι την ίδια ημέρα με τη διεξαγωγή της Ημερίδας (15/3/2019) η **90ή Σύνοδος Πρυτάνεων** των ελληνικών ΑΕΙ, λαμβάνοντας σχετική απόφαση για το συγκεκριμένο θέμα, **ενέκρινε την πρόταση αρχών πολιτικών Ανοικτής Επιστήμης του ΣΕΑΒ** ([https://www.auth.gr/sites/default/files/press/deltio\\_tyroy\\_kai\\_apofaseis\\_90is\\_synodoy\\_prytaneon.pdf](https://www.auth.gr/sites/default/files/press/deltio_tyroy_kai_apofaseis_90is_synodoy_prytaneon.pdf), σελ. 3).